

|                       |   |                                                                                                  |
|-----------------------|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Research Title        | : | Good Practices for Ecotourism Tour Operators for the Sustainable Tourism Development of Thailand |
| Researchers           | : | Aswin Sangpikul (ผศ.ดร. อัสวิน แสงพิกุล)                                                         |
| Institution/publisher | : | Dhurakij Pundit University (including copy right)                                                |
| Year of Completion    | : | 2010                                                                                             |
| Total pages           | : | 184 pages                                                                                        |

### บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศถือได้ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวที่ถูกกำหนดขึ้นและพัฒนาจากแนวคิดของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวเชิงพัฒนา (development-based tourism) โดยมุ่งเน้น การ บูรณาการองค์ประกอบอื่นๆ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเอาไว้ด้วยกันเพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ปัจจุบันกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการเติบโตและขยายตัวอย่างกว้างขวางทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทย อย่างไรก็ตามจากการพิจารณาในภาคธุรกิจท่องเที่ยว รวมทั้งมีงานวิจัยหลายเรื่องบ่งชี้ตรงกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยกำลังประสบปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไม่มีคุณภาพและมาตรฐาน หลายแห่งจัดนำเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งปัญหาการทำการตลาดที่ทำให้นักท่องเที่ยวหลงเชื่อว่าเป็นการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศ แต่แท้จริงไม่ใช่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้กำลังทำให้เกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยและสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาที่มีลักษณะพิเศษนั่นเอง โดยไม่ใช่เป็นเพียงการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติโดยทั่วไป ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาของหัวข้อการวิจัยในครั้งนี้ เรื่อง “แนวทางปฏิบัติที่ดีสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดี (good practices) สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ และวัตถุประสงค์รองเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ (criteria) และตัวบ่งชี้ (indicators) ในการประเมินการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศ วิจัยนี้จะมีประโยชน์ในการชี้แนะและเสนอแนะแนวทางปฏิบัติที่ดีในการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศแก่ผู้ประกอบการให้มีคุณภาพและมาตรฐานกว่าที่เป็นอยู่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการท่องเที่ยว อีกทั้งผลการวิจัยจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้แก่ภาคธุรกิจต่อไป

นอกจากประโยชน์ต่อภาคธุรกิจแล้ว ความรู้จากงานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (new knowledge) ในวงการวิชาการสากลในด้านหลักเกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และการประเมินการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ประกอบการ ซึ่งจากการทบทวนงานวรรณกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่า ยังไม่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยในหัวข้อดังกล่าวอย่างละเอียดลึกซึ้ง ทำให้ขาดแนวทางหรือความรู้ในการทำวิจัยเรื่องแนวทางปฏิบัติที่ดี ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงได้สังเคราะห์แนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ของคุณลักษณะผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ โดยหลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ข้างต้นได้นำมากำหนดเป็นตัวต้นแบบเชิงทฤษฎี (theoretical model) หรือ เรียกว่า **6 E's Ecotourism Model for Tour Operators (EMTO)** เพื่อใช้เป็นแนวทางการประเมินการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ประกอบการ โดยตัวต้นแบบเชิงทฤษฎีที่สังเคราะห์ได้ประกอบด้วย 6 หลักเกณฑ์ และ 27 ตัวบ่งชี้ โดย 6 หลักเกณฑ์ประกอบด้วย

1) การจัดนำเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ 2) การให้ความรู้/การเรียนรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องสภาพแวดล้อมธรรมชาติ 3) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว 4) การคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว 5) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว และ 6) นโยบายธุรกิจ โดยผู้ประกอบการหรือนักวิชาการสามารถนำตัวต้นแบบเชิงทฤษฎีที่สร้างขึ้น (EMTO) ไปประยุกต์ใช้หรือปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ดีสำหรับผู้ประกอบการต่อไป

ในส่วนของการเปรียบเทียบวิธีวิจัย ตัวต้นแบบเชิงทฤษฎีดังกล่าวได้ถูกนำมาปรับใช้เป็นแนวทางประเมิน (evaluation methods) การจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ประกอบการไทย 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) คือ เป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับรางวัลด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนกลุ่มที่สองเป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไป โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบการจัดนำเที่ยวของผู้ประกอบการทั้ง 2 กลุ่ม ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไรก็ตามการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การจัดนำเที่ยวของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันในหลายประเด็น โดยผู้ประกอบการกลุ่มแรกจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศได้ดีกว่ากลุ่มที่สองในหลายด้าน โดยพิจารณาจากคะแนนการประเมิน เช่น การสร้างจิตสำนึกและการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การคำนึงถึงผลกระทบจากการจัดนำเที่ยว และการช่วยพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจัดนำเที่ยวของผู้ประกอบการกลุ่มแรกมีการปฏิบัติที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนักและยังมีความแตกต่างระหว่างกันในเรื่อง เช่น การสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว และการให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว เป็นต้น ในภาพรวมการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดพบว่ามีมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะหลักเกณฑ์ด้านการให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้งานวิจัยได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติที่ดีที่เป็นไปได้สำหรับผู้ประกอบการโดยยึดหลักแนวคิดของตัวต้นแบบเชิงทฤษฎี (EMTO) และผลการวิจัยเพื่อใช้ประกอบข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนทั้งในภาคธุรกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งแนวทางปฏิบัติที่ดีดังกล่าวยังสามารถนำไปปรับใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินและแยกแยะผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริงและไม่ใช่ออกจากกัน งานวิจัยในครั้งนี้ยังได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอีกมุมมองหนึ่งที่มาจากหลักแนวคิด EMTO และยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของงานวิจัยที่มีต่อการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในเรื่องการจัดทำมาตรฐาน (industry standard) การเทียบเคียงสมรรถนะ (benchmarking) และการรับรองคุณภาพ (certification)

**คำสำคัญ:** การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ธุรกิจจัดนำเที่ยว แนวทางปฏิบัติที่ดี หลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้

### **Abstract**

Ecotourism may be regarded as a special form of tourism because it is somewhat different from other types of tourism. It has been established and developed on the concept of sustainable tourism. In this study, it is argued that ecotourism is the development-based tourism because it has integrated other components of tourism development to form the core ecotourism principles contributing to the sustainability of the local tourism. During the past decades, there have been so many ecotourism related activities emerging worldwide including Thailand. However, reviewing from the business sector together with the previous research, they have indicated that Thailand is currently facing ecotourism problems due to the poor quality of ecotourism products and the lack of the standardized ecotourism business. Previous research has revealed that many tour operators conducted eco-tours without the care of the environment and the host community including the problems of green washing (fake ecotourism). Given the above situation, it has significantly affected the image of Thailand's tourism industry and the use of natural resources. The major problem may result from the lack of tour operators' knowledge and true understanding on the ecotourism concept as well as the commitment on running the ecotourism business. Indeed, ecotourism is more than just a nature tour, it is argued as the development-based tourism involving with several stakeholders to accomplish the goal of ecotourism. As a result, the above issues have led to the need of this research with the main propose to develop the good practices for ecotourism tour operators. The results of the study are expected to guide and advise tour operators on the improvement of their current practices and to gain more competitive advantages in the market.

In addition to the industry benefits, this research also contributes the new knowledge in international literature in terms of the criteria, indicators and the evaluation method for being the ecotourism tour operators. According to the literature (local and international contexts), very few studies have investigated in relation to the above issues, this may result in the lack of research direction. Therefore, this study aims to synthesize the existing literature in order to determine the ecotourism criteria and indicators for the establishment of the theoretical model or the '6 E's Ecotourism Model for Tour operators' (EMTO). The EMTO, that will be used to evaluate the practices of eco-tour operators, is comprised of 6 criteria (and 27 indicators),

namely, 1) nature elements 2) education element 3) conservation element 4) impact element 5) community element and 6) corporate element. This model encompasses the economic, social, and environmental dimensions that are the fundamentals of sustainable tourism.

With regard to the research methodology, this study has adopted the EMTO as the base for developing research instruments to evaluate the practices of eco-tour operators. To achieve the main purpose, the study investigated and compared the practice of 2 groups of eco-tour operators. The first group (with a purposive sampling) were chosen from those who received international environmental awards while the second group were general eco-tour operators selected through the simple random sampling. In this study, participant observations, in-depth interviews and questionnaires were used to collect required data. According to the results, the study found that the tour conducts of those 2 groups were different in several aspects such as natural learning/education, impact consideration of tour operators, and local community contributions. The findings indicated that the practices conducted by the first group were more congruent with ecotourism principles than the second group, and they can be further developed as the good practice. When comparing the four companies, it's found the differences on the tour practices among them. Finally, the good practices are proposed based on the combination of the EMTO concept and the actual ecotourism practices to contribute the economic, social and the environmental dimensions to the ecotourism area. Furthermore, the framework of the EMTO can be employed to distinguish the real eco-tour operators from the fake one. The study also addresses the contribution of the good practices to the quality control mechanisms in the ecotourism sector such as industry standard, benchmarking, and certification.

**Key words:** ecotourism, tour operators, good practices, criteria and indicators